

УДК 347.933.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.2.39>

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ САМОКОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Лук'яненко В.О.,

аспірант Київського міжнародного університету,
адвокат Адвокатського об'єднання «ЛІГАЛ ВЕРІТІ»

ORCID: 0009-0005-2721-349X

Лук'яненко В.О. Процесуальний самоконтроль у системі адміністративного судочинства.

У статті здійснено системне дослідження інституту процесуального самоконтролю як важливого елементу правозастосовної діяльності адміністративного суду. Наголошено, що самоконтроль суду виходить за межі суто етичного або професійного виміру та набуває регламентованого процесуального статусу, що дозволяє суду виявляти та оперативно усувати власні помилки без звернення до вищестоящих судових інстанцій. Розкрито зміст і функціональне призначення судового самоконтролю на окремих стадіях адміністративного провадження. Підкреслено, що: судовий самоконтроль не передбачає повторного розгляду справи по суті або підміни раніше встановленої процедури. Його завданням є не перегляд, а саме локалізація і нейтралізація помилок, не зачіпаючи основ юридичної позиції, вираженої в судовому рішенні.

Встановлено, що судовий самоконтроль як особливий вид контролю володіє всіма базовими функціями, характерними для контрольної діяльності загалом. Насамперед, це: функція коригування, що виявляється у здатності суду оперативно і самостійно усувати власні помилки, тим самим відновлюючи порушену правову рівновагу; функція соціальної превенції, яка полягає в недопущенні повторення порушень у майбутньому шляхом виявлення та усунення як помилок, так і причин, що призвели до їх виникнення; правоохоронна функція, що виражається у здатності суду самостійно і без зволікання забезпечити захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Увагу зосереджено на двофазній природі самоконтролю: до ухвалення судового рішення (через, зокрема, перевірку належності позовної заяви, процесуальну корекцію ходу розгляду, призначення експертиз, допити свідків тощо) та після ухвалення судового рішення (через механізми виправлення описок і арифметичних помилок, ухвалення додаткових рішень, роз'яснення, зміну способу виконання тощо). Проаналізовано нормативну базу, зокрема положення КАС України, які присвячені процесуальному самоконтролю (ст.ст. 112, 227, 231, 252, 253, 254, 378 та ін.).

Зроблено висновок, що інститут судового самоконтролю в адміністративному судочинстві є не декларативною чи суто формальною функцією, а виступає структурно оформленим інструментом забезпечення внутрішньої правової узгодженості, нормативної цілісності та логічної несуперечливості судової діяльності. Його застосування спрямоване на постійне підтримання високих стандартів юридичної точності та процесуальної доброчесності у діяльності суду як гаранта справедливого правосуддя.

Ключові слова: самоконтроль, процесуальний самоконтроль, внутрішній контроль, самоконтроль суду, адміністративне судочинство, судові помилки.

Lukianenko V.O. Procedural self-control in the system of administrative proceedings.

The article makes a systematic study of the institute of procedural self-control as an important element of law enforcement activity of an administrative court. It is emphasized that court self-control goes beyond the purely ethical or professional dimension and acquires a regulated procedural status which allows the court to identify and promptly eliminate its own errors without recourse to higher courts. The author reveals the content and functional purpose of judicial self-control at certain stages of administrative proceedings. It is emphasized that: judicial self-control does not involve re-consideration of the case on the merits or substitution of the previously established procedure. Its task is not to review, but rather to localize and neutralize errors without affecting the fundamentals of the legal position expressed in the court decision.

It has been established that judicial self-control, as a special type of control, possesses all the basic functions characteristic of control activities in general. First of all, these are: the corrective function, which manifests itself in the court's ability to promptly and independently eliminate its own mistakes, thereby restoring the violated legal balance; the social prevention function, which consists in

preventing the recurrence of violations in the future by identifying and eliminating both the mistakes and the causes that led to their occurrence; the law enforcement function, which is expressed in the court's ability to independently and without delay ensure the protection of the rights, freedoms, and interests of individuals, as well as the rights and interests of legal entities, from violations by subjects of authority.

The author focuses on the two-phase nature of self-control: before a court decision is made (through, *inter alia*, verification of the statement of claim, procedural correction of the proceedings, appointment of expert examinations, interrogation of witnesses, etc.) and after a court decision is made (through mechanisms for correcting typos and arithmetic errors, making additional decisions, explanations, changing the method of execution, etc.). The author analyzes the regulatory framework, in particular, the provisions of the Code of Administrative Procedure of Ukraine on procedural self-control (Articles 112, 227, 231, 252, 253, 254, 378, etc.).

The author concludes that the institute of judicial self-control in administrative proceedings is not a declarative or purely formal function, but rather a structured instrument for ensuring internal legal consistency, normative integrity and logical consistency of judicial activity. Its application is aimed at continuously maintaining high standards of legal accuracy and procedural integrity in the court's activities as a guarantor of fair justice.

Key words: self-control, procedural self-control, internal control, court self-control, administrative proceedings, judicial errors.

Постановка проблеми. Самоконтроль являє собою складну, багатоскладову правову категорію, що охоплює як розумову, так і процесуальну діяльність судді (суду) на всіх етапах здійснення правосуддя – починаючи від моменту пред'явлення позову і закінчуючи ухваленням «остаточного судового рішення». Він виконує функцію внутрішнього нагляду за коректністю, повнотою і правомірністю вчинюваних процесуальних дій, забезпечуючи безперервний самоконтроль за рішеннями судді (суду) з позиції вимог закону, етики та моральних принципів.

На практиці під час здійснення своїх функцій судді нерідко припускаються окремих неточностей, формальних огріхів або процедурних упущень, які, однак, може виявити й усунути сам суд без участі вищестоящих інстанцій. Така автономна корекція допустимих порушень якраз і реалізується через механізм процесуального самоконтролю, наділеного нормативним обґрунтуванням та інституційною підтримкою. Кодекс адміністративного судочинства України [1] надає судам широкий спектр повноважень, спрямованих на виявлення, усунення та недопущення власних помилок, що дає змогу оперативно реагувати на їхню появу, забезпечуючи ефективність і якість судової діяльності.

Питання процесуального самоконтролю у системі адміністративного судочинства належить до проблемних, оскільки воно дуже лаконічно та фрагментарно висвітлено в теорії адміністративного процесу. Окремими аспектам процесуального самоконтролю у системі адміністративного судочинства приділяли увагу в своїх наукових пошуках: Ю.А. Волкова, А.С. Зеленов, О.Р. Івасин, Р.П. Кайдашев, К.О. Кропивна, Л.А. Остафійчук, О.М. Сасевич, Д.В. Смотрич, Ю.І. Цвіркун та ін. Разом з тим, дотепер не вироблено єдиного підходу щодо розуміння феномену процесуального самоконтролю в адміністративному судочинстві, а це має величезне значення для досягнення адміністративним судочинством поставлених перед ним цілей і завдань.

Метою статті є дослідження інституту процесуального самоконтролю в адміністративному судочинстві.

Виклад основного матеріалу. В основі процесуального самоконтролю лежать засоби внутрішнього оперативного реагування, які реалізує суд під час виконання функцій правосуддя. Цей механізм передбачає постійне відстеження законності, обґрунтованості та повноти вчинюваних процесуальних дій на всіх стадіях адміністративного судочинства – від моменту пред'явлення позову до ухвалення «остаточного судового рішення». Самоконтроль у такому контексті виступає невід'ємним елементом професійної поведінки судді, спрямованим на запобігання як явним, так і прихованим судовим помилкам.

Особливої важливості набуває самоконтроль на початковому етапі судового процесу під час пред'явлення позову, коли суд розглядає позовну заяву, подану відповідно до КАС України, в межах позовних вимог. На цій стадії здійснюється перевірка дотримання встановлених законом вимог до змісту і форми позовної заяви, а також наявності передумов для судового розгляду. Помилка на стадії пред'явлення позову – чи то необґрунтоване залишення позову без розгляду, чи, навпаки, безпідставне відкриття провадження у справі – може призвести до суттєвого порушення прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб – позивачів. Особливо критичним є необґрунтоване залишення позову без розгляду, оскільки в такій ситуації особа фак-

тично позбавляється можливості на реалізацію свого права на судовий захист. Причому подальше усунення подібної помилки можливе лише за наявності активності з боку позивача – через процедуру оскарження.

Під час розгляду справи по суті процесуальний самоконтроль реалізується найповніше і найфункціональніше. Саме на цій стадії адміністративного провадження суд не тільки продовжує оцінювати правомірність власних дій, а й, виступаючи активною стороною-арбітром у процесі, контролює його проходження в рамках КАС України. До числа найбільш значущих проявів самоконтролю на цій стадії належить право суду закрити провадження у справі, якщо встановлено, що: справу не належить розглядати за правилами адміністративного судочинства; є такі, що набрали законної сили, постанова чи ухвала суду про закриття провадження у справі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав (ч. 1 ст. 238 КАС України) тощо. Таке процесуальне втручання спрямоване на виправлення помилок, допущених під час пред'явлення позову, блокування неправомірного використання механізмів правосуддя та на захист адміністративного процесу від перевантажень необґрунтованими позовами.

Судовий самоконтроль проявляється не лише через закриття провадження, а й через механізм залишення позову без розгляду, який також дає змогу суду усунути власні процесуальні помилки. Незважаючи на зовнішню схожість із закриттям провадження, зазначені механізми різняться за своєю юридичною природою та наслідками для сторін. Ключовою відмінністю є усунення процесуальних перешкод. Закриття провадження застосовується в разі виявлення непереборних обставин, що унеможливають подальший розгляд справи. Навпаки, залишення позову без розгляду допускається за наявності усунених порушень, які можуть бути виправлені позивачем. У такому разі процесуальні відносини між судом і сторонами тимчасово призупиняються, але не втрачається право особи на повторне звернення до адміністративного суду після усунення зазначених порушень у повному обсязі. Механізм залишення позову без розгляду є одночасно інструментом захисту процесуальної дисципліни та проявом гнучкості правосуддя, оскільки дає змогу не блокувати остаточно доступ до судового захисту, а лише відтермінувати його до моменту дотримання всіх необхідних вимог.

У контексті самоконтролю інститут залишення позову без розгляду виконує важливу функцію самокорекції розпочатого провадження, зумовленого відсутністю необхідних формальних чи процесуальних умов для його проведення. Підстави для залишення позову без розгляду прямо передбачені ч. 1 ст. 240 КАС України. Серед них можна виділити: позов подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності; позовну заяву не підписано або підписано особою, яка не має права підписувати її, або особою, посадове становище якої не вказано; у провадженні цього або іншого суду є справа про спір між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав; провадження в адміністративній справі було відкрито за позовною заявою, яка не відповідає вимогам ст.ст. 160, 161, 172 КАС України, і позивач не усунув цих недоліків у строк, встановлений судом; після відкриття провадження судом встановлено, що позивачем подано до цього самого суду інший позов (позови) до цього самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з однакових підстав і щодо такого позову (позовів) на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, не постановлена ухвала про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду [1] тощо. Кожна з цих підстав відображає ситуацію, в якій суд після відкриття провадження зобов'язаний застосувати заходи внутрішнього контролю з метою відновлення процесуальної коректності. Особливо важливо, що всі перелічені підстави об'єднує спільна ознака: некоректність продовження адміністративного судочинства через недотримання елементарних вимог, які висуваються до звернення до суду. У цьому контексті залишення позову без розгляду виконує роль «буферної зони» між правом на доступ до правосуддя та дотриманням процесуальної законності. Суд, використовуючи надане йому законом повноваження, запобігає зловживанню правом на судовий захист, дисциплінує учасників процесу. Отже, залишення позову без розгляду через виявлені порушення – це не акт відмови у правосудді, а прояв зрілого судового самоконтролю. Воно дає змогу зберегти баланс між ефективністю адміністративного судочинства та захистом прав суб'єктів публічно-правових відносин.

Закон наділяє суд правом активно втручатися в хід доказової процедури з метою підвищення її повноти, логічної несуперечливості та відповідності фактичним обставинам справи. Зокрема, суд, виявивши недостатність раніше поданих доказів або необхідність уточнення окремих обставин, має право за власною ініціативою поставити учасникам справи додаткові запитання, призначити додаткову чи повторну експертизу тощо. Зазначені заходи спрямовані на запобігання так званій «змістовній неповноті», яка за відсутності корекції може перерости в судову помилку.

Призначення додаткової чи повторної експертизи, як прояв процесуального самоконтролю, за-

кріплено в ч. 2 ст. 112 КАС України. Повторна експертиза проводиться, якщо висновок раніше залученого експерта викликає обґрунтовані сумніви у суду – наприклад, суперечить іншим матеріалам справи або викликає сумніви в його правильності. Якщо висновок експерта визнається неповним або неясним, то суд може призначити додаткову експертизу. Суд не має права ґрунтуватися на сумнівних даних при ухваленні рішення, внаслідок чого законодавець наділяє його правом проявляти ініціативу для з'ясування всіх обставин у справі шляхом призначення експертизи.

До того ж суд може повторно допитати свідка. Повторний допит дає змогу компенсувати упущення першого допиту, забезпечуючи повноту та достовірність доказової бази. Однак під час реалізації цього повноваження слід враховувати можливі ризики, зокрема вплив уже досліджених доказів на подальші показання свідків. Оскільки допитані свідки залишаються у залі судового засідання до закінчення розгляду справи, їхнє сприйняття може бути деформоване новими фактами, що тягне за собою ризик викривлення показань. Отже, суддя має виявляти високий ступінь професійного самоконтролю під час оцінювання допустимості повторного допиту, щоб не допустити внесення суб'єктивних і вторинних інтерпретацій в об'єктивну картину справи.

Акцентуємо увагу на тому, що принцип офіційного з'ясування всіх обставин справи, закріплений ч. 4 ст. 9 КАС України, зобов'язує суди вживати заходи для з'ясування всіх обставин у справі, у тому числі шляхом виявлення та витребування доказів з власної ініціативи [2]. Суд реалізує право на з'ясування обставин справи в будь-який момент до виходу суду для ухвалення рішення. Водночас вітчизняний законодавець зберігає за суддею функціональний простір для корекції раніше вчинених або упущених дій.

Особливо цікавою з точки зору реалізації самоконтролю є ситуація, коли відповідні помилки чи прогалини виявляються на стадії ухвалення судового рішення. Відповідно до ч. 2 ст. 227 КАС України, якщо під час ухвалення рішення виявиться потреба з'ясувати будь-яку обставину через повторний допит свідків або через іншу процесуальну дію, суд постановляє ухвалу про поновлення судового розгляду. Розгляд справи у цьому разі проводиться в межах, необхідних для з'ясування обставин, що потребують додаткової перевірки [1]. Нагадаємо, що під час ухвалення судового рішення суддя не має права обговорювати обставини та матеріали справи, застосування норм права та судову практику в цій справі, а також зміст судового рішення з іншими особами, крім складу суду, який розглядає справу (ч. 1 ст. 228 КАС України). Тобто суддя зобов'язаний зберігати таємницю ухвалення судового рішення. Зазначена вимога допускає лише один правомірний сценарій – ініціатива суду виникає внаслідок самостійного усвідомлення неповноти розгляду, а не під впливом зовнішніх джерел чи учасників процесу. Наявне в суду повноваження поновити судовий розгляд не лише забезпечує повноту дослідження обставин справи, а й слугує інструментом оперативного усунення похибок, що виникли на попередніх стадіях адміністративного провадження.

Загалом у рамках процесуального самоконтролю можливі два типових варіанти виявлення неповноти: коли суд не досліджував усі докази, вже подані сторонами, тим самим допустивши процесуальне упущення; коли сторони не надали всіх необхідних доказів на обґрунтування своїх правових позицій, і суд, усвідомлюючи неможливість ухвалення законного та обґрунтованого рішення без додаткових даних, пропонує сторонам заповнити цю прогалину. Обидві ситуації, якщо не врегульовані шляхом процесуального самоконтролю, можуть призвести в подальшому до скасування або зміни судового рішення судом апеляційної чи касаційної інстанції. Однак у разі ефективної реалізації наявних у нього повноважень суд, який вирішує адміністративну справу як суди першої інстанції, спроможний своєчасно усунути зазначені недоліки, забезпечивши законність та обґрунтованість судового рішення до його ухвалення.

Отже, адміністративний суд, реалізуючи повноваження щодо самоконтролю навіть у найбільш чутливих стадіях адміністративного провадження, виконує превентивну функцію щодо недопущення судових помилок. Це посилює інституційну самостійність суду, знижує потребу в подальшому контролі з боку вищестоящих інстанцій і сприяє виконанню завдань адміністративного судочинства.

Продовжуючи наше дослідження, зазначимо, що судовий самоконтроль в адміністративному процесі не вичерпується діями, спрямованими на виявлення та усунення процесуальних порушень до моменту проголошення судового рішення. Навпаки, він зберігає свою значущість і після завершення основної фази розгляду, знаходячи своє вираження в особливих повноваженнях суду щодо подальшого виправлення помилок. Така дворівнева структура самоконтролю – «до» і «після» проголошення судового рішення – посилює його ефективність і забезпечує стійкість правосуддя до внутрішніх порушень. КАС України передбачає низку механізмів щодо самоконтролю, які передбачають ініціативність як з боку суду, так і з боку учасників судової справи, спрямованих на попередження судових помилок після проголошення судового рішення. До механізмів, які можуть бути реалізовані як за ініціативою суду, так і ініціативою учасників справи ми віднесли:

Виправлення опісок і очевидних арифметичних помилок у судовому рішенні.

Відповідно до ст. 253 КАС України, суд, який постановив судові рішення, може з власної ініціативи або за заявою учасника справи чи іншої заінтересованої особи виправити допущені в судовому рішенні цього суду опіски, очевидні арифметичні помилки незалежно від того, набрало судове рішення законної сили чи ні [1]. Незважаючи на те, що вони не зачіпають правової сутності рішення, такі опіски і очевидні арифметичні помилки (наприклад, помилка в найменуванні сторони, сумі штрафу, строку виконання тощо) можуть спричинити істотне спотворення сенсу судового рішення, спричинити труднощі під час його виконання. Так, у справі № 200/6912/19-а Донецький окружний адміністративний суд 24.10.2019 р. здійснив самостійне виправлення опіски в раніше ухваленому судовому рішенні. Зокрема, в Ухвалі від 07.10.2019 р. була неправильно зазначена особа позивача: замість ОСОБА_1 було вказано ОСОБА_2. Керуючись положеннями ст. 253 КАС України, суд ухвалив виправити зазначену опіску шляхом викладення відповідного абзацу вірно [3].

Ухвалення додаткового судового рішення.

Механізмом реалізації судового самоконтролю після ухвалення судового рішення є ухвалення додаткового судового рішення, метою якого є усунення виявленої неповноти основного судового акта. Як відомо, однією з обов'язкових вимог, що висуваються до судового рішення, є його повнота. Вимогу повноти рішення буде дотримано, якщо в рішенні буде надано відповіді на всі заявлені вимоги та заперечення сторін. Порушення вимоги повноти призводить до дефекту змістовної частини акта судового розгляду справи, який, однак, можна усунути без звернення до апеляційної або касаційної інстанції – за допомогою ухвалення додаткового судового рішення.

Підстави для ухвалення додаткового судового рішення прямо і вичерпно визначені в ст. 252 КАС України, що підтверджує винятковий характер цього заходу. Зокрема, додаткове рішення може бути ухвалено, якщо: щодо однієї із позовних вимог, з приводу якої досліджувалися докази, чи одного з клопотань не ухвалено рішення; суд, вирішивши питання про право, не визначив способу виконання судового рішення; судом не вирішено питання про судові витрати [1]. Додаткове рішення ухвалюється тим самим складом суду, у тому самому процесуальному порядку, що й основне рішення, і підлягає тим самим вимогам законності та обґрунтованості.

Коригування способу і порядку виконання ухваленого судового рішення.

Крім ухвалення додаткового судового рішення, КАС України наділяє суд повноваженням коригувати спосіб і порядок виконання ухваленого судового рішення. Йдеться про можливість за заявою сторони або за ініціативою суду відстрочити і розстрочити виконання, змінити чи встановити спосіб і порядок виконання судового рішення (ст. 378 КАС України). Зазначені заходи формально не відносяться до змістовної частини судового рішення, проте суттєво впливають на його фактичну реалізацію, особливо у випадках, коли виконання в первісному вигляді стає неможливим або надмірно ускладненим.

У літературі висловлюється думка, що відповідне повноваження призначене винятково для реагування на нові, що виникли після ухвалення рішення обставини. Однак така позиція видається хибною, оскільки практика адміністративних судів демонструє ширшу функціональність норми ст. 378 КАС України: її використовують не лише як реакцію на пострішенські перешкоди, а й як форму усунення допущених процесуальних упущень, пов'язаних, наприклад, з ігноруванням майнового становища відповідача або специфікою характеру зобов'язання.

Правильно підкреслюється, що застосування механізму зміни способу і порядку виконання рішення нерідко пов'язане з недостатньо уважною оцінкою судом усіх обставин у справі, внаслідок чого первісно визначений спосіб і порядок виконання не сприяє досягненню цілей адміністративного правосуддя. У цьому разі реалізація судом своїх повноважень щодо коригування способу і порядку виконання судового рішення стає проявом процесуальної гнучкості та водночас – дієвим інструментом самоконтролю, спрямованим на усунення наслідків раніше допущених недоліків.

До механізмів, які можуть бути реалізовані за ініціативою лише учасників справи, ми віднесли: Роз'яснення судового рішення.

Рішення суду може бути роз'яснено у разі, якщо без такого роз'яснення його важко виконати, оскільки існує значна ймовірність неправильного його виконання внаслідок неясності резолютивної частини рішення. Роз'яснення рішення суду – це засіб виправлення недоліків судового акта, який полягає в усуненні відповідної неясності і викладенні рішення суду у більш ясній і зрозумілій формі. Зрозумілість рішення полягає в тому, що його резолютивна частина не припускає кілька варіантів тлумачення. Ясність судового рішення полягає у логічному, чіткому, переконливому і зрозумілому викладенні змісту рішення. Недотримання цих вимог може ускладнити або взагалі унеможливити виконання рішення суду [4]. Таким чином, якщо зміст рішення викликає сумніви щодо зрозумілості і ясності, суд за заявою учасника справи або державного виконавця зобов'язаний його роз'яснити, не змінюючи змісту судового рішення. Це забезпечує превентивне усунення потенційних конфліктів, що виникають на стадії виконання судового рішення.

Важливо зазначити, що в заяві про роз'яснення рішення суду заявник не може просити суд надати роз'яснення, яким фактично буде виправлено допущені в рішенні суду описки, розв'язано питання щодо розподілу судових витрат, щодо допущення рішення до негайного виконання, або розглянуто будь-яку позовну вимогу, що не була вирішена ухваленим судом рішенням. Заявник також не може просити суд роз'яснити, яка сума грошових коштів підлягає стягненню, яке майно підлягає переданню, або які дії потрібно виконати на виконання рішення, якщо суд, розв'язавши питання про право, не вказав цього в рішенні. Роз'яснюючи судові рішення, суд може повніше, детальніше, чіткіше розтлумачити ті частини рішення, тлумачення і розуміння яких викликає труднощі в осіб, які беруть участь у справі, або державного виконавця. Отже, суд усуває помилку, яка проявляється не в змістовній помилковості акта, а в проблемності сприйняття його тексту. Самоконтроль суду реалізується в цьому випадку завдяки лексичному та смислово коригуванню зовнішньої форми правосуддя без втручання в його суть. Роз'яснення судового рішення: не спричиняє зміни змісту судового рішення; не стосується питань, не вирішених судом; не підміняє собою повторного розгляду справи по суті.

Законність і допустимість роз'яснення обмежені виключно рамками вже ухваленого судового рішення і спрямовані на забезпечення його коректного розуміння та виконання. Фактично це означає, що роз'яснення являє собою інтелектуальне завершення правозастосовчої діяльності суду. Роз'яснення, таким робом, нерозривно пов'язане з принципом доступності правосуддя. Суд зобов'язаний забезпечувати зрозумілість та ясність прийнятих ним судових рішень. Однак на практиці, через складність правової матерії або неповноту формулювань, можуть виникати труднощі в інтерпретації окремих частин рішення. Саме в цих випадках суд виправляє зовнішній недолік акта – його смислову непрозорість – водночас не порушуючи принципу незмінності судового рішення.

Слід зазначити, що на відміну від ухвалення додаткового судового рішення, роз'яснення судового рішення не породжує нових матеріально-правових наслідків, а спрямоване винятково на уточнення вже ухваленого рішення. Проте, як і інші механізми судового самоконтролю, роз'яснення також вбудовується в логічний ланцюг пострішенського самокоректувального процесу, здійснюваного в рамках однієї інстанції. За результатами роз'яснення суд постановляє ухвалу. Вважаємо, що механізм роз'яснення судового рішення демонструє здатність адміністративного суду діяти не лише в межах правової суворості, а й у дусі процедурної ясності, функціональної відкритості та практичної справедливості.

Корегування технічного запису і протоколу судового засідання.

Механізмом реалізації судового самоконтролю після ухвалення судового рішення є внесення змін до технічного запису та протоколу судового засідання. Протокол судового засідання виступає важливим процесуальним документом, який відображає інформацію про суд, суддю, сторони, хронологію розгляду справи, прийняті процесуальні рішення тощо. Тому будь-які помилки, неточності чи неповнота у його змісті можуть вплинути на подальше апеляційне чи касаційне оскарження та призвести до спотворення сутності судового розгляду. Учасники справи мають право ознайомитися із технічним записом і протоколом судового засідання та протягом п'яти днів з дня проголошення рішення у справі подати до суду письмові зауваження щодо їх неповноти або неправильності. Розгляд цих зауважень здійснюється головуючим суддею в порядку письмового провадження. За результатами розгляду суд постановляє ухвалу, якою зауваження враховує або мотивовано відхиляє (ст. 231 КАС України). Водночас законодавець гарантує учасникам справи право на доступ до технічного запису, включаючи його копіювання в електронному форматі. Це дозволяє сторонам самостійно перевірити об'єктивність відтворення перебігу судового процесу та ініціювати виправлення у разі виявлення розбіжностей. Однак чинний порядок розгляду зауважень, встановлений ч. 2 ст. 231 КАС України, передбачає можливість, а не обов'язок суду викликати учасників процесу в судові засідання, що створює ризик формалізації процедури. Особливо актуальним це стає у випадках, коли зауваження мають суттєвий характер і стосуються спірних аспектів ходу засідання. У зв'язку з цим доцільно розширити процесуальні гарантії під час розгляду зауважень щодо технічного запису і протоколу судового засідання, встановивши обов'язок суду заслуховувати осіб, які подали відповідні зауваження, у відкритому судовому засіданні. Подібне нововведення підвищить рівень процесуальної прозорості та забезпечить додатковий рівень самоконтролю суду. У зв'язку з цим видається обґрунтованим викласти ч. 2 ст. 231 КАС України в наступній редакції:

«2. Головуючий розглядає зауваження щодо технічного запису і протоколу судового засідання не пізніше п'яти днів з дня їх подання в порядку письмового провадження. Розгляд зауважень щодо технічного запису і протоколу судового засідання здійснюється у судовому засіданні з повідомленням учасників справи. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду справи, не перешкоджає судовому розгляду».

Запропоновані зміни дадуть змогу усунути прогалину в регулюванні одного з ключових інструментів самоконтролю – контролю за точністю процесуальної документації, – і посилять легітимність технічних записів і протоколів судового засідання як доказів перебігу розгляду. Ба більше, реалізація запропонованої зміни сприятиме формуванню стандартів процесуальної доброчесності, зниженню ймовірності маніпулювання технічними записами і протоколами судового засідання, а також зміцненню довіри до адміністративної юстиції як інституту справедливого вирішення публічно-правових спорів.

Перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.

В адміністративному судочинстві перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими або виключними обставинами є особливим видом провадження. На відміну від перегляду судового рішення в порядку апеляційного та касаційного оскарження, підставою такого перегляду є не недоліки розгляду справи судом як такі, а те, що на час ухвалення рішення суд не мав можливості врахувати істотну обставину, яка могла суттєво вплинути на вирішення справи, оскільки учасники судового розгляду не знали про неї та, відповідно, не могли надати суду про неї дані [5]. Більш детально проблематику виправлення судових помилок шляхом здійснення перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами ми розглянемо в окремій науковій статті.

Перераховані процесуальні механізми переконливо свідчать, що інститут судового самоконтролю в адміністративному судочинстві є не декларативною чи суто формальною функцією, а виступає структурно оформленим інструментом забезпечення внутрішньої правової узгодженості, нормативної цілісності та логічної несуперечливості судової діяльності. Його застосування спрямоване на постійне підтримання високих стандартів юридичної точності та процесуальної доброчесності у діяльності суду як гаранта справедливого правосуддя.

Однією з ключових переваг інституту судового самоконтролю є його здатність забезпечувати автономне виявлення та усунення помилок (порушень, недоліків, неясностей тощо) безпосередньо судом, який ухвалив рішення. Законодавець наділив суд цілим інструментарієм, що дає змогу коригувати виявлені помилки без залучення апеляційної або касаційної інстанції. Водночас важливо підкреслити: судовий самоконтроль не передбачає повторного розгляду справи по суті або підміни раніше встановленої процедури. Його завданням є не перегляд, а саме локалізація і нейтралізація помилок, не зачіпаючи основ юридичної позиції, вираженої в судовому рішенні. Принципово важливо розуміти, що самоконтроль здійснюється в процесі адміністративного судочинства перманентно. Суд зобов'язаний послідовно застосовувати процедури самоперевірки як елемент професійної дисципліни і гарантію законності.

Висновки. На підставі викладеного можна зробити висновок, що судовий самоконтроль являє собою самостійну і незамінну форму внутрішнього контролю за правосуддям. Судовий самоконтроль як особливий вид контролю володіє всіма базовими функціями, характерними для контрольної діяльності загалом. Насамперед, це: функція коригування, що виявляється у здатності суду оперативно і самостійно усувати власні помилки, тим самим відновлюючи порушену правову рівновагу; функція соціальної превенції, яка полягає в недопущенні повторення порушень у майбутньому шляхом виявлення та усунення як помилок, так і причин, що призвели до їх виникнення; правоохоронна функція, що виражається у здатності суду самостійно і без зволікання забезпечити захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. Отже, самоконтроль не тільки сприяє підтриманню високого рівня правової культури та процесуальної дисципліни в судовій системі, а й відіграє найважливішу роль у системі гарантій незалежності, неупередженості та ефективності адміністративного правосуддя. Він дає змогу судам здійснювати корекцію своїх рішень без звернення до вищестоящих інстанцій, що не лише забезпечує захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, а й сприяє «процесуальній економії» часу та ресурсів, зміцнює довіру суспільства до судової системи загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2005. № 35-36. № 37. Ст. 446.
2. Справа № 160/8046/18, адміністративне провадження № К/9901/22479/19. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kas_vp_vid_31_03_2020_roku_u_spravi_160_8046_18/ (дата звернення: 01.06.2025).
3. Справа № 200/6912/19-а. Ухвала від 24.10.2019 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85200518> (дата звернення: 01.06.2025).
4. Справа № 400/2839/22, адміністративне провадження № К/990/26995/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115839324> (дата звернення: 01.06.2025).

5. Перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. *Юридичний вісник України*, 2021. URL: <https://kdkako.com.ua/perehlyad-sudovoho-rishennya-za-novovyyavlenymy-obstavynamy/> (дата звернення: 01.06.2025).
6. Габрелян А.Ю. Адміністративно-правове забезпечення державної політики у протидії проституції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2021. 249 с.
7. Габрелян А.Ю. Проституція в сучасних українських реаліях. Новий погляд на проблему. *Економіка. Фінанси. Право*, 2016. № 12. С. 28–32.
8. Габрелян А.Ю. Доцільність легалізації проституції в Україні: аргументи «за». *Сучасні питання економіки і права: зб. наук. праць*, 2018. Випуск 2(8). С. 135–143.
9. Габрелян А.Ю. Правові аспекти віднесення секс-праці (проституції) до легальних видів економічної діяльності. *Європейські перспективи*, 2020. № 1. С. 45–50.
10. Горбайчук Л.В., Габрелян А.Ю. Проблемні питання використання коштів, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва. «Правові системи». *Науково-практичний електронний журнал*, 2018. № 1/2. С. 301–312.
11. Литвин О.В., Габрелян А.Ю. Правовий режим проституції в Польщі. «Правові системи». *Науково-практичний електронний журнал*, 2018. № 3. С. 232–242.
12. Стрілецька О.В., Габрелян А.Ю. Реалізація принципу змагальності в ході проведення досудового розслідування. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*, 2024. Випуск 81(1). С. 168–179.
13. Стрілецька О.В., Габрелян А.Ю. Реалізація принципу змагальності під час судового розгляду. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 2024. Випуск 2. С. 719–731.
14. Стрілецька О.В., Габрелян А.Ю. Організаційні проблеми реалізації принципу змагальності у кримінальному процесі. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2024. № 1. С. 328–340.
15. Стрілецька О.В., Габрелян А.Ю. Реалізація принципу змагальності в кримінальному процесі країн романо-германської правової сім'ї. *VI Міжнародна науково-теоретична конференція «Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень» (08.03.2024; м. Вінниця, Україна)*, 2024. С. 64–70.